

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus vaatii:

Virkakieli poliittisten päättäjien asialistalle

Virkakielen selkeyttäminen on saatava poliittisen päätöksenteon asiaksi. Vuonna 2004 voimaan tulleeseen hallintolakiin sisältyy hyvän kielenkäytön vaatimus. Se on vihdoin vietävä käytäntöön. Tähän tarvitaan paitsi poliittista tahtoa myös rahaa.

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen mielestä seuraavan hallituksen ohjelmaan pitää ottaa myös virkakielen parantamisen näkökulma. Hallitusohjelmaan olisi paikallaan sisällyttää ”Virkakielen politiikkaohjelma”, tai virkakieleen olisi muuten kiinnitettävä huomiota hallitusohjelmaa valmisteltaessa. Viranomaisten kielenkäyttöä on mahdollista parantaa ja viranomaisten toimintaa samalla tehostaa siten, että tästä koituu niin julkisen talouden säästöjä kuin parempia palveluja kansalaisille.

Hallintolain mukaan viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Kielilaki taas vaatii, että viranomaisten on vaalittava maan kielellistä kulttuuriperintöä ja edistettävä molempien kansalliskielten käyttämistä. Hyvän kielen velvoite välittyy monista muistakin säädöksistä, esimerkiksi tiedottamista ja viranomaispäätöksiä koskevista. Hyvään virkakieleen kuuluvat myös julkisten palvelujen ja hallintoalueiden nimet. Esimerkiksi sellaiset nimet kuin Destia, Stroke Unit ja Pohjois-Suomen aluehallintovirasto eivät täytä hyvän kielen vaatimuksia. Nimiasia on tärkeä yksityiskohta, ja se kertoo julkisessa hallinnossa vallitsevista kieliasenteista ja syvemmistä ongelmista. Nämä ongelmat konkretisoituvat kansalaisen arjessa mm. virkatekstien mutkikkuutena, raskaina virkerakenteina ja vaikeina sanoina.

Säädöksistä huolimatta virkakielen vaikeaselkoisuus on merkittävä yhteiskunnallinen ongelma. Pahimmillaan epäselvä virkakieli on uhka kansalaisten oikeusturvalle ja demokratialle. Epäselvä kielenkäyttö on ristiriidassa myös avoimuus- ja yhdenvertaisuusperiaatteiden kanssa. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen tavoite on, että hyvän kielenkäytön periaate viedään politiikkaohjelman tai muun erillisrahoituksen myötä järjestelmällisesti ja päättäväisesti käytäntöön julkisessa hallinnossa. Jokaisen viranomaisen tulee tuntea vastuunsa siitä, että viestii ymmärrettävästi ja asiallisesti niin kirjallisesti kuin suullisestikin.

Lisätietoja

Johtaja, professori Pirkko Nuolijärvi, puh. 020 781 3220, pirkko.nuolijarvi[at]kotus.fi
Erikoistutkija Vesa Heikkinen, puh. 020 781 3252, vesa.heikkinen[at]kotus.fi

Liite

Virkakielen parantaminen poliittisen päätöksenteon asiaksi

Virkakielen parantaminen poliittisen päätöksenteon asiaksi

Virkakielen politiikkaohjelman tarvetta perustelevan ja käytännön toimenpiteitä ehdottavan tekstin luonnos

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus

7. kesäkuuta 2010

Taustaa

Kotus pyrkii vaikuttamaan siihen, että uuden hallituksen ohjelmaan saataisiin virkakielen parantamisen näkökulma. Suunnitelmissa on yrittää vaikuttaa niin, että hallitusohjelmassa olisi erillinen virkakielen politiikkaohjelma tai virkakielen selkeyttäminen olisi jonkin toisen, esimerkiksi hallinnon tehostamiseen tähtäävän politiikkaohjelman osa. Nykyisen hallituksen ohjelmassa on kolme politiikkaohjelmaa, mutta siitä ei ole tietoa, onko uuden hallituksen ohjelmassa niitä lainkaan. **Virkakielen parantaminen olisi joka tapauksessa saatava poliittisen päätöksenteon asiaksi.**

Virkakielen ongelmiin on kiinnitetty huomiota useissa yhteyksissä, esimerkiksi kielipoliittisessa toimintaohjelmassa *Suomen kielen tulevaisuus* (2009). Virkakielen selkeyttämisshanke kytkeytyy tiiviisti säädöskielen parantamisyhteyksiin (mm. paremman sääntelyn neuvottelukunta, valtioneuvoston säädösvalmistelun kehittämisyöryhmä, suunnitelmissa oleva säädöskielen lautakunta, Kotuksessa heinäkuussa 2010 aloitettava tutkimushanke *Säädöskieli ja sen ymmärrettävyys*). Selvä kytkös on myös selontekoehdotuksessa *Kulttuuri – tulevaisuuden voima* (2010) mainittuun kansallisen kielistrategian tarpeeseen.

Kotuksessa on tehty pitkään työtä virkakielen selkeyttämiseksi: tutkimusta, kielenhuoltoa, koulutusta, sanakirjoja jne. Virkakielen toimivuus, sen ymmärrettävyys ja asiallisuus on keskeistä niin **kansalaisten oikeuksien** ja kansalaisyhteiskunnan kuin **hallinnon tehostamisenkin** näkökulmista. Vuoden 2004 alusta voimaan tulleessa hallintolaissa mainittu hyvän kielenkäytön periaate pitäisi nyt saada läpäisevästi käytäntöön julkisessa hallinnossa. Jotta tähän päästään, Kotuksessa nykyisellään tehtävän työn lisäksi tarvitaan lisäpanostusta. Tässä paperissa hahmotellaan joitakin konkreettisia parannusehdotuksia.

Hallintolain kielipykälän periaatteet käytäntöön

Hallintolain mukaan **viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä** (9 §). Kielilaki taas vaatii, että viranomaisten on vaalittava maan kielellistä kulttuuriperintöä ja edistettävä molempien kansalliskielten käyttämistä (35 §). Hyvän kielen velvoite välittyy myös monista muista säädöksistä, esimerkiksi tiedottamista ja viranomaispäätöksiä koskevista.

Viranomaistyössä kieli läpäisee kaiken toiminnan, onpa kyse lainsäädännöstä, suunnittelusta ja päätöksenteosta tai julkisten palvelujen tarjoamisesta. Mainituista säädöksistä huolimatta **virka-kielen vaikeaselkoisuus on merkittävä yhteiskunnallinen ongelma**. Pahimmillaan epäselvä

virkakieli on uhka kansalaisten oikeusturvalla ja demokratialle. Epäselvä kielenkäyttö on ris-tiriidassa myös avoimuus- ja yhdenvertaisuusperiaatteiden kanssa. Erityistä huomiota on kiin-nitettävä selkokielen tarpeeseen: viranomaisviestinnän eri muodoissaan on oltava myös niiden saavutettavissa, joiden lähtökohdat ymmärtää virkakieltä ovat enemmistöä heikommat ja joita muutenkin uhkaa syrjäytyminen eri tavoin.

Viranomaisten kielenkäyttöä on mahdollista parantaa ja viranomaisten toimintaa samalla tehos-taa siten, että tästä koituu niin julkisen talouden säästöjä kuin parempia palveluja kansalaille. **Seuraavaan hallitusohjelmaan tulee sisällyttää ”Virkakielen politiikkaohjelma”, tai virka-kielen selkeyteen tulee muuten kiinnittää poikkihallinnollisesti huomiota seuraavaa halli-tusohjelmaa valmisteltaessa.**

Hallituskauden kestävän projektin aikana luotaisiin sellaisia hyvää virkakieltä tukevia rakenteita, joista on hyötyä pitkälle tulevaisuuteen. **Hyvän kielenkäytön periaate vietäisiin politiikkaoh-jelman tai muun erillisrahoituksen myötä järjestelmällisesti ja päättäväisesti käytäntöön.** Jokaisen julkisessa hallinnossa toimivan tulee tuntea vastuunsa siitä, että viestii ymmärrettävästi niin kirjallisesti kuin suullisestikin.

Ehdotuksia käytännön toimenpiteiksi

1. Sitoutetaan viranomaiset ottamaan tosissaan hallintolain kielipykälä ja luodaan **käytännön toimintatapoja ja -rakenteita**, joilla virkakielen toimivuuden tarkastelusta tulee osa jokapäi-väistä työtä. Kartoitetaan olemassa olevat hyvät käytänteet ja luodaan sekä testataan ja otetaan käyttöön uusia. Tehdään **selvityksiä ja tutkimuksia**, joiden tavoitteena on tuoda esiin viran-omaisviestinnän ongelmia ja löytää niihin ratkaisuja.
2. Perustetaan esimerkiksi Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen yhteyteen **virkakieliverkos-to**, johon eri viranomaistahoilla on osallistumisvelvollisuus; suunnitellaan verkoston työs-kentelytavat (esim. verkkosivut, vuosittaiset tapaamiset, koulutukset) ja aloitetaan verkoston toiminta. Kehitetään välineitä, joilla virkahenkilöt voivat omatoimisesti tarkkailla tekstiensä laatua. Tehostetaan viranomaisten kieli- ja tekstitaitoja lisäämällä hyvän virkakielen koulutus-ta ja opastusta saatavilla olevien apuvälineiden kuten oppaiden, sanakirjojen ja verkkosivusto-jen käyttöön. Verkosto tekisi yhteistyötä säädöskielen lautakunnan kanssa. Lautakunta pyrkii parantamaan säädösten kieltä, virkakieliverkosto kaikkia viranomaisviestinnän tekstilajeja.
3. **Huolehditaan julkishallinnon nimien suunnittelun koordinoinnista** eri ministeriöiden ja muiden toimialojen kesken. Eri hallinnonalojen samoista tai lähes samoista alueista käyttä-mien nimien on vastattava toisiaan, ja niiden on oltava ymmärrettäviä ja maantieteellisesti paikantavia. Nimet tulee suunnitella samanaikaisesti suomeksi ja ruotsiksi. Kielen ja nimistön asiantuntemus tulee ottaa systemaattisesti huomioon jo suunnitteluvaiheessa.
4. Hallinnollisen taakan vähentäminen on EU:n jäsenmaiden yhteinen tavoite. **Selvitetään, miten hallinnollista taakkaa voidaan vähentää** viranomaisten kielenkäytön ja tekstitöiden näkökulmasta:

* Säädösten määrä lisääntyy, ja tekstit pitenevät. Vuonna 2009 eduskunnassa pantiin vireille yli 3 000 asiaa. Miten tällainen tekstitulva on hallittavissa?

- * Jokaisessa säädöksessä viitataan useisiin muihin teksteihin ja niiden tekemiseen, levittämiseen yms. Millaisiin tekstitöihin kulloisetkin uudet säädökset viranomaisia velvoittavat? Miten lisääntyvään tekstityöhön voi varautua?
- * Virkahenkilöitä on Suomessa satojatuhansia, ja suurin osa heistä tekee päivittäin tekstejä. Ovatko kaikki virkatyössä tehtävät tekstit tarpeellisia? Onko selvää, kenelle tekstejä tehdään ja missä tarkoituksissa? Miten tekstityötä voisi järjeistää niin, että tekstejä tehtäisiin harkitusti?
- * Virkahenkilöt viestivät toisilleen ja eri alojen asiantuntijoille sekä kansalaisille monin tavoin. Kohderyhmiä on runsaasti, samoin tekstien lajeja. Paikallaan olisikin kartoittaa virastojen tekstilajien kirjoja ja tekstivirtaa sekä tekstityöhön käytettäviä resursseja. Tällainen kartoitus antaisi eväitä tekstityön tehostamiseen.

5. Kampanjoidaan hyvän virkakielen, kielellisen demokratian ja kielitietoisuuden puolesta. Suunnitellaan ja toteutetaan valistuskampanjat sekä viranomaisille että suurelle yleisölle. Viranomaiskampanjassa painotetaan esimerkiksi tällaisia asioita:

- * Tietoyhteiskunnassa on syytä tähdentää tiedon ja kielen välitöntä yhteyttä. Tietojärjestelmiä kehitettäessä olisi kuultava myös kielen asiantuntijoita ja otettava kirjoittamisen ja kirjoittajan tarpeet ja näkökulmat huomioon.
- * Kansalaisia kannustetaan käyttämään entistä enemmän julkisen hallinnon verkkopalveluja. Kun siirretään palveluja verkkoon, samalla tarjoutuu hyvä tilaisuus kiinnittää uudella tavalla huomiota viestinnän ymmärrettävyyteen ja avoimuuteen. Nykynuoret ja -lapset ovat niitä, jotka huomenna asioivat sujuvasti verkossa myös viranomaisten kanssa, ja tämä on otettava huomioon myös verkkoasiointia ja siinä käytettävää kieltä suunniteltaessa. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä verkkosivustojen rakenteeseen ja yleisemmin siihen, miten sivuilta on mahdollista löytää tietoa loogisessa ja ymmärrettävässä muodossa.
- * Tietoyhteiskuntaa kehitettäessä on pidettävä huolta siitä, että kansalaisilla on edelleen mahdollisuus asiointiin myös puhelimitse ja kasvokkain. Kansalaisille tarkoitettun informaation tulee olla ymmärrettävässä muodossa ja eri ihmisryhmien saavutettavissa.
- * Jatkossa on entistä enemmän tarvetta myös virkatekstien kääntämiseen useille kielille. Tämä prosessi helpottuu, jos alkuperäisten tekstien ymmärrettävyyteen on kiinnitetty huomiota.

